

О. В. Доброзорова, канд. екон. наук,
доцент, докторант НДЦ індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків

МОДЕРНІЗАЦІЯ МАШИННО-ТРАКТОРНОГО ПАРКУ АПК: ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТИВАННЯ

| У статті аналізується сучасний стан машинно-тракторного парку

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

ключові слова. машинно-тракторний парк, сільське господарство, технічне оснащення, енергетичне забезпечення, інвестування.

В статье рассматривается современное состояние машинно-тракторного парка сельскохозяйственных предприятий. Предложено приоритетные направления инвестирования в его модернизацию с целью внедрения современных аграрных технологий.

Ключевые слова: машинно-тракторный парк, сельское хозяйство, техническое оснащение, энергетическое обеспечение, инвестирование

The article discusses the current state of the machine and tractor farms. Proposed priorities for investing in its modernization in order to introduce modern agricultural technologies.

Key words: Fleet of machines and tractors, agriculture, technical equipment, energy supply, investing.

За останні 20 років рівень машинно-технологічного забезпечення аграрного сектора досяг критичної межі, він нижчий технологічної потреби. Кількість тракторів у 2009 році скоротилася в порівнянні з 1990 роком на 29,6 %, комбайнів — на 46,2 %. Недостатня кількість техніки збільшує строки виконання робіт, а це призводить до недобору врожаю, втрати якості та збільшенню собівартості продукції. Для проведення в оптимальний термін повного обсягу агротехнологічних операцій з виробництва сільськогосподарської продукції із врахуванням регіональних особливостей ґрунтів та клімату українським аграріям не вистачає 46 % сучасних тракторів та 54 % зернозбиральних комбайнів [1].

Проблемою забезпечення сільського господарства України сучасною технікою займаються відомі вітчизняні і зарубіжні вчені: Я. Білоусько, П. Денисенко, В. Іванишин, М. Кононенко, М. Лобас, Ю. Лузан, В. Мазлоу, Г. Мазнев, Г. Підлісецький, В. Россоха, В. Товсто́ят та ін. Проте розробка Національної доктрини реформування і розвитку агропродовольчого комплексу України, а також Програми реалізації технічної політики в селі потребують додаткового аналізу

та розробки заходів щодо інвестування в техніко-технологічне забезпечення аграрного сектору національної економіки.

Мета статті — виявити основні фактори, що стримують технічне переоснащення сільського господарства та розробити пріоритетні напрями інвестування в модернізацію машинно-тракторного парку України.

Катастрофічного масштабу набуло скорочення кількості техніки в сільськогосподарських підприємствах України. Кількість тракторів з 1991 р. по 2009 р. зменшилась майже в 3,0 рази, зернозбиральних комбайнів — у 2,9 рази, кукурудзозбиральних — у 5,3 рази, картоплезбиральних — 7,4 рази, бурякозбиральних машин у 3,9 рази, льонозбиральних комбайнів — у 8,0 разів (табл. 1).

Таблиця 1

**ДИНАМІКА НАЯВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ
ТА НАВАНТАЖЕННЯ НА НЕЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ В 1991—2009 рр. [2]**

Показники	Роки							
	1991	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Трактори, включаючи трактори, на які змонтовані землерийні, меліоративні та інші машини, тис. од.	497,3	441,7	318,9	216,9	201,3	186,8	177,4	168,5
у розрахунку на 1000 га ріллі, од.	14	14	11	11	10	10	9	9
Зернозбиральні комбайни, тис. од.	105,2	85,9	65,2	47,2	44,3	41,0	39,1	36,8
у розрахунку на 1000 га посівної площі зернових (без кукурудзи), од.	8	7	6	5	4	4	4	3
Кукурудзозбиральні комбайни, тис. од.	15,3	12,0	7,9	4,8	4,2	3,6	3,2	2,9
у розрахунку на 1000 га посівної площі кукурудзи, од.	12	33	8	5	4	2	2	2
Картоплезбиральні комбайни тис. од.	9,6	6,8	3,6	1,9	1,7	1,5	1,4	1,3
у розрахунку на 1000 га посівної площі картоплі, од.	26	84	133	117	103	70	57	48
Бурякозбиральні машини, тис. од.	19,8	18,3	13,0	8,5	7,7	6,6	5,8	5,1
у розрахунку на 1000 га посівної площі буряків од.	12	14	16	17	12	13	18	18
Льонозбиральні комбайни, тис. од.	4,8	3,2	1,7	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6
у розрахунку на 1000 га посівної площі льону, од.	30	50	72	41	18	19	39	14

За рахунок зменшення кількості техніки, що знаходиться в експлуатації в аграрному секторі, значно зросло на неї навантаження. Так, з 1991 по 2009 рік у середньому на трактор воно збільшилося з 71,4 до 111,1 га рілля, тобто якщо на 1000 га рілля відносилось 14 тракторів, то зараз тільки 9 од.. Це стосується й забезпеченості сільськогосподарських підприємств зернозбиральними комбайнами. Наприклад, у 1991 р. у розрахунку на 1000 га посівних площ під зерновими культурами рівень забезпечення складав 8,0 машин, у 2009 р. — тільки 3,0.

Для порівняння, наприклад, показник забезпеченості зернозбиральними комбайнами на 1000 га посівних площ під зерновими та зернобобовими культурами в провідних країнах світу становив: у США — 15, у Німеччині — 28; Великій Британії — 14; Франції — 16; Данії — 21 [1].

Незважаючи на те, що кількість техніки в аграрному секторі України не відповідає технологічним нормам, навантаження на трактори, комбайни та інші сільськогосподарські машини велике, поповнення машинно-тракторного парку здійснюється повільними темпами (табл. 2).

Таблиця 2

**РУХ ТРАКТОРІВ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В 1990—2009 рр. [2]**

Найменування техніки	Роки									
	1990		2006		2007		2008		2009	
	закупівля	списання	закупівля	списання	закупівля	списання	закупівля	списання	закупівля	списання
Трактори	4,94	26,0	6,4	4,1	7,2	4,8	7,3	4,6	4,1	4,2
Комбайни: зернозбиральні	9,6	8,1	1,84	1,0	2,0	1,3	2,5	1,4	1,3	0,9
Кормозбиральні	3,6	4,3	0,32	0,35	0,3	0,5	0,3	0,6	0,1	0,4
Бурякозбиральні машини	3,2	4,4	0,29	0,3	0,2	0,3	0,1	0,3	0,04	0,3

Останні роки темпи вибуття техніки в сільськогосподарських підприємствах України перевищують у кілька раз темпи надходження техніки. Так, у 2009 р. в сільськогосподарські підприємства України надійшло 8094 тракторів (разом з тими, на яких змонтовані машини), а вибуло 15 651 од., тобто майже

в 2,0 рази більше. У розрізі категорій дані показники представлено на рис. 1.

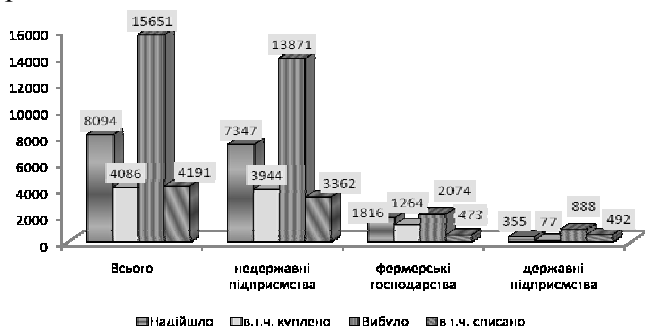

Рис. 1. Рух тракторів у сільськогосподарських підприємствах протягом 2009 р. [2]

Аналогічна ситуація з зернозбиральними комбайнами. Темпи вибуття техніки майже в 2,0 рази перевищують темпи надходження. Тільки в фермерських господарствах у 2009 р. було куплено комбайнів у 2,5 разу більше, ніж списано (рис. 3).

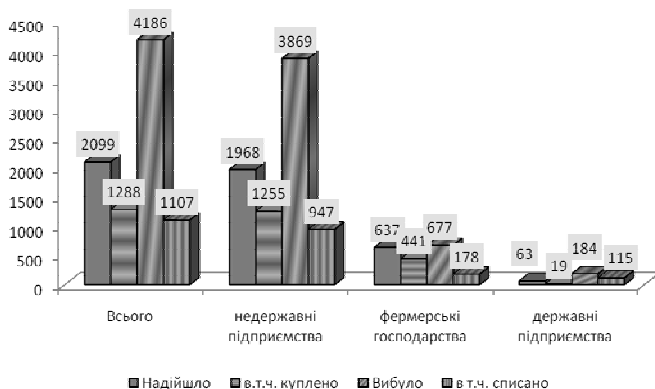

Рис.3. Рух зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах протягом 2009 р. [2]

Надходження нових тракторів і зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарські підприємства України скоротилося з необхідних 9,5—10 % від наявності в парку до відповідно 5,3 та 5,7 %.

Впровадження сучасних технологій у сільському господарстві неможливе без застосування енергоємної техніки.

Енергетична потужність всього машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств України в 2009 році становила 52,0 млн к.с., що менше в 1,8 разу, ніж у 2000 році (табл. 3).

Таблиця 3

**ЕНЕРГЕТИЧНІ ПОТУЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ У 2000—2009 рр. [2]**

	Роки						2009 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
Сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства — разом							
Енергетичні потужності — всього, тис.к.с., з них	94 870	62 881	59 256	55 907	53 910	52 007	54,8
двигуни тракторів	28 023	20 111	19 077	18 062	17 589	16 949	60,5
двигуни комбайнів і са- мохідних машин	13 014	9505	9046	8554	8408	8047	61,8
Сільськогосподарські підприємства							
Енергетичні потужності — всього, тис.к.с., з них	89 410	56 997	53 012	49 318	47 032	45 147	50,5
двигуни тракторів	25 470	17 402	16 210	15 039	14 441	13 852	54,4
двигуни комбайнів і са- мохідних машин	11 925	8322	7747	7167	6922	6548	54,9
Фермерські господарства							
Енергетичні потужності — всього, тис.к.с., з них	5460	5884	6244	6589	6878	6860	125,6
двигуни тракторів	2553	2709	2867	3023	3138	3097	121,3
двигуни комбайнів і са- мохідних машин	1089	1183	1299	1387	1486	1499	137,6

За нашими розрахунками енергозабезпеченість рільництва в 2009 р. дорівнювала 1,6 к.с./га, що не дозволяє впроваджувати в галузі інноваційні технології, які потребують близько 3 к.с./га.

Потужність двигунів тракторів у сільськогосподарських підприємствах за досліджуваний період зменшилася в 1,8 разу і складала в 2009 році 13,9 тис. к.с. При цьому середня потужність двигуна в розрахунку на одну машину збільшилася на 15,3 % і становила 100,6 к.с. (рис. 4), проте для використання високопродуктивних технологій необхідні трактори з середньою потужністю двигуна від 220 к.с. (200—350 к.с.) [3].

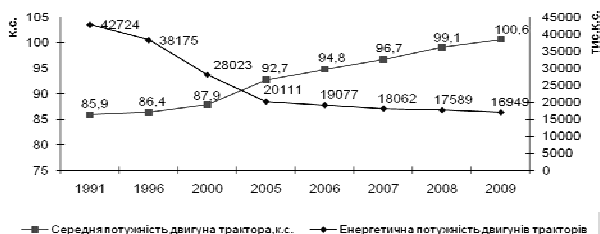

Рис. 4. Динаміка потужності двигунів тракторів та середня потужність двигуна трактора в розрахунку на одну машину [2]

На 100 га земельних угідь у 2009 р. потужність двигунів тракторів, що знаходяться в експлуатації в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах, становила близько 100к.с. Для порівняння в провідних країнах світу аналогічний показник складав: у США — 200 л. с., Німеччині — 540; Великій Британії — 178; Франції — 277; Данії — 293 [1].

Вчені ННЦ «Інститут аграрної економіки» розрахували, що технологічна потреба агропромислового комплексу України в технічних засобах складає приблизно 300 млрд грн. Щоб забезпечити аграрний сектор економіки такою кількістю технічних засобів, у найближчі 10 років обсяги інвестицій в техніку можуть становити 22—28 млрд грн щорічно [2].

Як показує досвід машинно-технологічної модернізації сільськогосподарства в інших країнах, значний вплив на цей процес надає держава через макроекономічні механізми підтримки національного виробника. Для цього на підтримку системи інженерно-технічного забезпечення аграрного сектору щорічно необхідно передбачати в бюджеті не менше 3 % від вартості повної технологічної потреби в техніці, тобто близько 8 млрд грн [3]. Фактично, за 2005—2009 роки, за програмами державної підтримки придбано техніки тільки на 6,95 млрд грн, У тому числі за пільговими кредитами — на 4,62 млрд грн, з компенсацією частини вартості сільгоспмашин — на 1,50 млрд грн і на умовах лізингу — на 0,83 млрд грн. Таким чином, існуючий порядок державної підтримки машинно-технологічного забезпечення аграрного виробництва України вимагає вдосконалення.

Проведений нами аналіз техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарських підприємств дозволяє сформулювати наступні пріоритетні напрями інвестування в модернізацію машинно-тракторного парку аграрного сектору економіки України:

1. Розвиток первинного ринку сільгосптехніки. Для цього необхідно підтримувати платоспроможність сільгоспвиробників —

покупців техніки, за допомогою податкової, амортизаційної, цінової, фінансово-кредитної політики.

2. Створення цивілізованого вторинного ринку для господарств з обмеженими фінансовими ресурсами. Списана техніка повинна пройти певні відновлювальні роботи на українських заводах, що підвищить її ціну.

3. Створення єдиного інформаційного простору з базою даних про техніку, її виробника, дистриб'юторів, центрах технічного обслуговування.

4. Відтворення вітчизняного сільгоспмашинобудування на основі інноваційної моделі розвитку та його адаптація до вимог СОТ. Поступовий перехід підприємств на випуск техніки нового покоління шляхом реалізації інвестиційних проектів як українських виробників, так і зарубіжних компаній.

5. Введення національних стандартів технічного сервісу в гарантійний та післягарантійний періоди експлуатації сільськогосподарської техніки за участю заводів-виробників і постачальників. Відновлення системи технічного сервісного обслуговування (МТС).

6. Запровадження попередньої сертифікації та лабораторно-польових випробувань імпоротної сільськогосподарської техніки з оцінкою показників призначення та відповідності державним стандартам України

Реалізація запропонованих заходів вимагає створення нормативно-правової бази і повинна виконуватися синхронно.

Література

1. *Карабиньох С., Новицький А.* Комбайн из вторых рук [Електронний ресурс] // Зерно. — 2009. — № 1. — Режим доступу: <http://zerno-ua.com/?p=2912>

2. Сільське господарство України в 2009 р. Статистичний збірник за ред. Ю. М. Остапчука [Електронний ресурс] / Держкомстат. — 2010. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

3. *Іванишин В.В.* Розвиток та функціонування ринку технічних засобів для сільського господарства України // Економіка АПК. — 2011. — № 3. — С. 78—82.

4. *Підлісецькій Г.М., Товстоп'ят В.* Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства // Економіка України. — 2008. — № 11. — С. 81—87.

5. *Підлісецькій Г.М., Денисенко П.А.* Фінансовий лізинг як механізм державної підтримки техніко-технологічного забезпечення сільського господарства // Економіка АПК. — 2011. — № 4. — С. 75—79.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2011 р.